

Dr hab. Hanna Solarczyk-Szwec, prof. UMK
Instytut Nauk Pedagogicznych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Recenzja rozprawy doktorskiej

Przemysław Szczygła pt.: „Uczący potencjał buntu jako kwestia andragogiczna. Od analizy biografii do opisu zjawiska” napisanej pod kierunkiem dr hab. Alicji Jurgiel -Aleksander, prof. UG z udziałem promotora pomocniczego dr. Piotra Zamojskiego, Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2020, ss. 347.

Niespodziewanie problematyka buntu nabrała znaczenia w polskiej przestrzeni publicznej w ostatnich tygodniach po ogłoszeniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie aborcji eugenicznej. Odpowiedzią na to były masowe protesty na ulicach oraz inne formy buntu w dużych i małych miastach kobiet oraz osób solidaryzujących się z głoszonymi przez Ogólnopolski Strajk Kobiet hasłami, które objęły już różne obszary życia społecznego w imię walki o wolność. Ziściły się zatem apele o większe zaangażowanie społeczno-polityczne obywateli RP podnoszone od dawna przez różne środowiska mniejszościowe, aby wyrazić w ten sposób sprzeciw wobec systemowych nierówności społecznych w Polsce, co postulował także doktorant – mgr Przemysław Szczygła - w ostatnim akapicie recenzowanej tu pracy doktorskiej.

Bunt jest kategorią pojęciową wspólną dla wielu dyscyplin nauk społecznych i humanistycznych, jednak w naukach pedagogicznych, w tym andragogice, nieczęsto stanowił przedmiot refleksji naukowej. Tym bardziej zatem cieszy przedłożenie rozprawy doktorskiej napisanej na ten temat i w tym szczególnym czasie. Gratuluję doktorantowi i promotorce rozprawy doktorskiej - dr hab. Alicji Jurgiel-Aleksander, prof. UG - decyzji dotyczącej podjęcia tego rodzaju problematyki oraz jej realizacji w drodze badań empirycznych i z perspektywy andragogicznej.

Kluczową kwestią badań i refleksji naukowej w recenzowanej rozprawie doktorskiej jest "... uchwycenie relacji między działaniem buntowniczym w jego różnych formach a uczeniem się i konstruowaniem tożsamości buntowników" (s. 94) - jest to zadanie ambitne,

trudne, obarczone ryzykiem, czego doktorant jest świadomy, dzieląc się refleksją na ten temat oraz troszcząc się o transparentność swoich poglądów oraz badań na każdym etapie realizacji swojego naukowego przedsięwzięcia. Inną cechą pracy doktorskiej mgr. Przemysława Szczygła jest troska o andragogiczny wymiar prowadzonych badań i refleksji naukowej, stawianie tego w centrum rozważań, nasycenie pojęciami pedagogicznymi, interpretacją andragogiczną, korzystając przy tym efektywnie z dorobku innych nauk. Już na wstępie chciałabym zaznaczyć, że dysertację mgr. Przemysława Szczygła oceniam wysoko, a sformułowane poniżej uwagi mają charakter dyskusyjny. Poniżej przechodzę do szczegółowej oceny poszczególnych części rozprawy doktorskiej pt. „Uczący potencjał buntu jako kwestia andragogiczna. Od analizy biografii do opisu zjawiska”.

Praca składa się z wstępu, siedmiu rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz streszczenia w j. polskim i angielskim pomieszczonych na 347 stronach. W pracy można wyróżnić część teoretyczną, metodologiczną i empiryczną (wynikową). Struktura pracy jest logiczna, przejrzysta, a proporcje wyróżnionych wyżej części i poszczególnych rozdziałów dysertacji zrównoważone, tytuły rozdziałów i podrozdziałów - trafne. Tytuł rozprawy - szczegółowo wyjaśniony we wstępie - w pełni oddaje jej zawartość. Każdy rozdział pracy jest poprzedzony wstępem, który jasno precyzuje zawartość, a także podsumowaniem, w którym syntetycznie są ujęte wyniki analiz. Cechą recenzowanej rozprawy doktorskiej jest także konsekwencja w prowadzeniu wywodu, co sprawia, że wszystkie podjęte wątki są systematycznie rozwijane i znajdują swój finał w dysertacji. Doktorant posługuje się bardzo dobrym, dojrzałym i fachowym językiem. Praca została przygotowana starannie także pod względem edytorskim, co sprzyjało jej lekturze.

- **Część teoretyczna**

Rozdział I pt.: "Znaczenia nadawane buntom w naukowej refleksji andragogicznej oraz w wybranych badaniach społecznych" stanowi teoretyczną ramę rozprawy doktorskiej. Tworzą go dwa podrozdziały obejmujące zagadnienia wskazane w tytule rozdziału. Głównym atutem rozdziału jest autorska klasyfikacja znaczeń nadawanych buntom wyprowadzona z studiów literatury różnych dyscyplin naukowych. Doceniam też sposób, w jaki zostały zaprezentowane treści w tym rozdziale. Nie mamy tu bowiem do czynienia z odtwarzaniem i referowaniem poszczególnych stanowisk, ale z autorską ich rekonstrukcją nasyconą własnym stosunkiem do treści, eksponowaniem tego, co kluczowe dla rozprawy, sygnalizowaniem

kwestii spornych oraz własną oceną. Dyskusyjny w moim przekonaniu jest tytuł podrozdziału 1.1 "Znaczenia nadawane buntom w naukowej refleksji andragogicznej", ponieważ Doktorant prowadzi dyskurs interdyscyplinarny, korzystając kompetentnie z literatury, m.in. z zakresu pedagogiki, socjologii, filozofii, politologii, co stanowi kolejny walor tej części rozprawy. Współcześnie granice między tradycyjnymi dyscyplinami naukowymi są rozmyte i względne, dlatego uważam, że tytuł podrozdziału redukuje jego interdyscyplinarny charakter.

- **Część metodologiczna**

W rozdziale drugim znajdujemy szczegółowo wyłożone metodologiczne założenia badań własnych. Struktura rozdziału jest prawidłowa. Doktorant obok wskazania kluczowych kwestii metodologicznych, takich jak: cele badań, pytania badawcze, metoda zbierania i analizy danych, dobór próbki badawczej, odsłania głębsze warstwy założeń metodologicznych, opisując założenia ontologiczne, epistemologiczne i metodologiczne badań własnych w paradygmacie interpretatywnym. Dzieli się refleksją na temat ograniczeń metody biograficznej, jaką zastosował w swoich badaniach, a dalej z dylematami dotyczącymi translacji, pozycji badacza, relacji władzy oraz etyczności, które towarzyszyły jego badaniom. Moim zdaniem nie było jednak potrzeby wyróżniania punktu 2.12 pod ciekawym, ale ogólnym tytułem "Postscriptum metodologiczne", w którym Doktorant dalej referuje problemy, z jakimi zmierzył się w swoich badaniach. Przy wysokim poziomie szczegółowości opisu założeń metodologicznych niedosyt budzi omówienie kwestii nasycenia pola badawczego danymi empirycznymi do stanu, który uznaje się za dostateczny dla przeprowadzenia analizy i interpretacji zebranych danych. Prosiłabym Doktoranta o ustosunkowanie się do tej kwestii w odpowiedzi na recenzję.

Podsumowując tę część rozprawy doktorskiej, pragnę podkreślić, że Doktorant bardzo dobrze przygotował część metodologiczną rozprawy doktorskiej. W roli badacza na etapie konstruowania i prezentowania założeń badań własnych jawi się jako osoba z dużą wiedzą metodologiczną, świadoma swoich wyborów, które potrafi przekonująco uzasadnić, jest także krytyczny wobec projektu badawczego, odkrywając przed czytelnikiem swoje dylematy, opisując problemy, z którymi się spotkał. Taki sposób prowadzenia narracji służy transparentności założeń metodologicznych, które następnie można weryfikować na etapie analizy danych, co sumarycznie służy wiarygodności i rzetelności prowadzonych badań.

- **Część empiryczna (wynikowa)**

Część empiryczna (wynikowa) składa się z pięciu rozdziałów. Po zapoznaniu się z ich zawartością uważam, że bardziej transparentny dla czytelnika byłoby układ, w którym rozdziały III - IV stanowią podpunkty jednego rozdziału oraz rozdziały V - VI kolejnego rozdziału. Pod względem treściowym wskazane rozdziały tworzą pary, prezentując w pierwszym przypadku znaczenia buntu z perspektywy jednostkowej (rozdział III) oraz ponadjednostkowej (rozdział IV). Natomiast rozdziały V i VI dotyczą istoty uczenia się buntowników w ujęciu jednostkowym (rozdział V) oraz wymiarów i mechanizmów wspólnotowego uczenia się buntowników. Tym samym otrzymalibyśmy w dwóch rozdziałach odpowiedzi na dwie grupy pytań badawczych postawionych w rozdziale metodologicznym. Od razu zaznaczę, że odpowiedzi na pytania badawcze, jakie znajdujemy w rozdziałach III-VI, są w pełni satysfakcjonujące. Ogląd z perspektywy jednostkowej i wspólnotowej daje możliwość przechodzenia od szczegółu do ogółu, czego rezultatem jest konstruowanie przez Doktoranta koncepcji badanych fenomenów i zjawisk. Już z poziomu spisu treści odczytać można składniki zbudowanej przez Doktoranta teorii małego zasięgu na temat znaczeń buntów oraz uczenia się buntowników.

Analizie materiału empirycznego towarzyszą ujęcia syntetyzujące w postaci tabel tytułem podsumowania analiz poszczególnych biografii lub jako punkt wyjścia do omówienia koncepcji znaczeń buntu, jak to jest w przypadku tabeli 2 na s. 123-127. Z kolei rys. 1 (s. 274) scala i wizualizuje wyniki analiz z rozdziałów III - VI i stanowi punkt wyjścia do ich interpretacji w ostatnim rozdziale rozprawy doktorskiej. Tutaj także mamy do czynienia z przejrzystą i przekonującą strukturą wyводу. Doktorant wskazuje na cztery płaszczyzny interpretacji wyników całego badania, tj. identyfikacji kompetencji obywatelskich, potencjalnego sprawstwa badanych buntowników w przestrzeni prywatno-publicznej, implikacji dotyczących konstruowanej w toku uczenia się i działania tożsamości buntowników oraz znaczenia buntu dla konstrukcji świata społecznego. W treści rozdziału znajdujemy dalsze uszczegółowienie interpretacji wyników badania pod postacią nienumerowanych i przez to niewidocznych (szkoda!) w spisie treści podpunktów. Podsumowując ocenę części empirycznej pracy doktorskiej, chcę podkreślić, że świadczy ona o wysokich kompetencjach Doktoranta w zakresie budowania teorii poprzez tworzenie typologii, trafne parafrazowanie danych empirycznych, uogólnienia ugruntowane w

literaturze przedmiotu. W rezultacie otrzymujemy wartościową koncepcję buntu objaśniającą badane zjawisko z andragogicznej perspektywy, która może być z powodzeniem wykorzystywana w teorii i praktyce (edukacyjnej) oraz inspirować do dalszych badań.

Uwagi końcowe

Wskazane wyżej mocne strony dysertacji świadczą o tym, że Doktorant wykazał się wysokimi kompetencjami jako badacz: ma dobre wyczucie aktualnych problemów badawczych, umie adekwatnie dobrać teoretyczny i metodologiczny model do analizy badanej praktyki społecznej, kompetentnie prezentuje wyniki badań, potrafi je uogólnić do poziomu mikroteorii. Uważam, że praca doktorska mgr. Przemysława Szczygła pt. „Uczący potencjał buntu jako kwestia andragogiczna. Od analizy biografii do opisu zjawiska” zasługuje na wyróżnienie oraz powinna ukazać się drukiem. Będzie wartościową lekturą dla teoretyków i praktyków edukacji dorosłych oraz dyscyplin pokrewnych.

Konkluzja

Rozprawę doktorską mgr. Przemysława Szczygła pt. „Uczący potencjał buntu jako kwestia andragogiczna. Od analizy biografii do opisu zjawiska” oceniam pozytywnie. Uważam, że spełnia ona wymagania Ustawy z dnia 14.03.2003r. o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki. Wnoszę o dopuszczenie mgr. Przemysława Szczygła do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Toruń, 27.11.2020 r.

